

บทที่ 3

ปรัชญาประวัติศาสตร์ของหานเฟยจื่อ

เช่นเดียวกับขงจื้อและนักปรัชญาในยุคขุนชิวทั้งหลาย หานเฟยจื่อเป็นอีกผู้หนึ่งที่ไม่พอใจสภาพบ้านเมือง และความไร้ระเบียบของสังคม มีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหา โดยสร้างระบบปรัชญาของตนขึ้นเพื่อจัดการควบคุมสังคมแต่ในขณะที่ขงจื้อและปรัชญาเมธีท่านอื่นมองกลับไปยังอดีต ในยุคอารยธรรมเจริญรุ่งเรือง บ้านเมืองสงบเรียบร้อยมีจารีตวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งควรนำกลับมาแก้ปัญหามันเมืองในขณะนั้นที่ถือว่าเป็นยุคเสื่อมแห่งอารยธรรม จึงพากันศึกษาขนบจารีตของปราชญ์โบราณ เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการปรับปรุงแก้ไขสังคมยุคนี้ หานเฟยจื่อกลับมองเห็นว่าวิถีการดำรงชีวิตและการดำเนินการปกครองของปราชญ์ยุคโบราณ เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมยุคนั้น หากควรนำกลับมาใช้ในยุคของตนไม่ เพราะประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาสภาพแวดล้อมและสังคมจะไม่ย้อนกลับไปเหมือนในอดีต ในลักษณะวัฏจักรได้ ทั้งนี้ท่านได้สรุปข้อเท็จจริงดังที่เห็นจากประวัติศาสตร์ว่า “ผู้คนในยุคโบราณแข่งขันกันทางคุณธรรม ผู้คนในยุคกลางพยายามค้นหาเล่ห์เพทุบายอันชาญฉลาด ผู้คนในทุกวันนี้แข่งขันในด้านพลกำลังและอำนาจ (หานเฟยจื่อ , 1964 : 100)

จึงเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้า นิยมและเกณฑ์คุณค่าทางสังคมย่อมเปลี่ยนไปด้วยทุกอย่างขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ประเด็นนี้อาจารย์ปกรณ์ ลิ้มปนูสรณ์ ได้อธิบายไว้ว่า

นั่นคือสภาพของการคลี่คลายทางสังคมในยุคขุนชิวต่อสมัยจั้นกั๋วที่หานเฟยจื่อได้ชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่มีคุณประโยชน์ในสายตาของสังคมนั้นค่อยๆ เปลี่ยนคุณสมบัติไป จากบุรุษผู้ทรงธรรมเป็นบุรุษผู้ทรงปัญญา จนในที่สุดกลายเป็นบุรุษผู้ทรงอำนาจ ซึ่งแสดงว่าในแต่ละยุคสมัยอุดมคติ และปัญหาย่อมแตกต่างกันไปไม่มีกฎหรือจารีตใดจะสถาพรยืนยงอยู่ได้ทุกสมัย ข้อห้ามหรือประเพณีจึงเปลี่ยนแปลงได้เสมอ แม้แต่

การมองเห็นนี้ บ่งนัยความเชื่อในความเป็นมนุษย์ของห่านเพยจื่อไว้ด้วยว่าเป็นมนุษย์จำต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของตน ห่านเพยจื่อเห็นว่าความจริงแล้วมนุษย์เห็นแก่ตัว แต่ในยุคโบราณมีความอุดมสมบูรณ์มนุษย์จึงไม่ต้องแก่งแย่งกัน

ห่านเพยจื่อเป็นศิษย์ของซุนจื่อ ผู้ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากขงจื่ออีกทีหนึ่ง ในขณะที่ซุนจื่อเห็นว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย แต่การอบรมควบคุมด้วยจารีตที่ตีมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีคุณธรรมได้ ซุนจื่อได้กล่าวไว้ว่า

ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้าย ความดีงามเป็นสิ่งที่ได้มาทีหลังธรรมชาติของมนุษย์ คือ มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วย หนึ่ง, ความปรารถนาในทรัพย์สมบัติ และถ้าทำตามความปรารถนานี้ผลก็คือ การวิวาทและความเอื้อเพื่อจะหมดสิ้นไป

สอง, มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความอิจฉาและความเกลียดชัง ถ้าแนวโน้มนี้นำดำเนินต่อไป ก็จะเต็มไปด้วยความบาดเจ็บบและอาชญากรรม ความจงรักภักดีและความซื่อสัตย์จะหมดไป

สาม, มนุษย์เกิดมาพร้อมกับกิเลสในทางตาและหูด้วยความรักในเสียงไพเราะและความงาม ถ้าเราเดินตามกิเลสนี้ก็เกิดการเลวและไม่เป็นระเบียบ ไม่เหลือมารยาทงดงามและความถูกต้องอีกต่อไป ดังนั้น การจะควบคุมธรรมชาติโดยกำเนิดของมนุษย์และกล่อมเกลารมณ์ของมนุษย์ซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้และความไร้ระเบียบ อันจะนำมาซึ่งรัฐอันป่าเถื่อนก็ด้วยการควบคุมของครูและกฎหมายและการนำด้วยกฎแห่งมารยาทอันงดงามและกฎแห่งความถูกต้องจึงรักษาความเอื้อเพื่อไว้ได้ สมบัติผู้ดีจะได้รับการนับถือ และระเบียบถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ ทั้งหมดนี้คือธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้ายและความดีงามเป็นสิ่งซึ่งได้มาภายหลัง

(เดอ แบร์,บรรณาธิการ , 1960 : 118)

อาจารย์ปกรณ์ ลิ้มปยุสรณ์ได้อธิบายปรัชญาของซุนจื่อในประเด็นนี้ไว้ว่า

ซุนจื่อเห็นว่า มนุษย์เสมอภาคกันโดยกำเนิด แต่ภายหลัง “ผู้ดี” ได้รับการศึกษา รู้จารีตคลองธรรม(หลี่อี่) จึงกลายเป็นคนดี ส่วนพวก “คนชั้นต่ำ” นั้น เนื่องจากไม่ได้รับการอบรมสั่งสอน ธาตุแท้ที่เลวจึงมิได้เปลี่ยนไป ดังนั้น แม้จะเกิดในตระกูลเชื้อพระวงศ์ แต่ถ้าไม่ได้ศึกษาจารีตคลองธรรม ไม่ได้รักษาจารีต(หลี่) ก็กลายเป็นคนชั้นต่ำ ลูกหลานบ่าวไพร่คนชั้นต่ำ หากศึกษาจารีตคลองธรรมประพฤติปฏิบัติจารีตแล้ว ก็สามารถยกระดับขึ้นเป็นชนชั้นปกครองได้ (เฉิง ตำเจิง , 2521 : 13)

แต่หานเพยจื่อเห็นว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งสิ้น มนุษย์จึงมีแนวโน้มที่จะประพฤติดังสิ่งที่สร้างผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง และหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ตน ดังนั้นการที่มนุษย์มาอยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์ต่อกันก็เพื่อผลประโยชน์ของคนเท่านั้น ตัวอย่างเช่น “ช่างทำรถม้าหวังอยากให้อื่นร่ำรวยและมีอำนาจ แต่ช่างทำโรงศพหวังความตายของผู้คน ทั้งนี้มีใช่เพราะช่างทำรถม้าเป็นผู้มีใจดี และก็มีใช่ช่างทำโรงศพนั้นเลวทรามแต่เป็นเพราะหากผู้คนมิได้ร่ำรวยและมีอำนาจ รถม้าย่อมขายไม่ได้ และหากผู้คนไม่ล้มตาย โรงศพก็จะขายไม่ได้ ช่างทำโรงศพมิได้เกลียดชังผู้คน แต่ผลประโยชน์ของเขาอยู่ที่ความตาย” (หานเพยจื่อ, 1964 : 86)

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของหานเพยจื่อ ความเห็นแก่ตัวเป็นเรื่องปกติที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์มิใช่สิ่งผิดหรือเสียหายแต่อย่างใด トラบโคที่ไม่กระทบกระเทือนต่อส่วนรวม ไม่เบียดเบียนหรือคุกคามเสถียรภาพของสังคม ปึงเจกชนจะเป็นผู้มีนิสัยเช่นไร โดยส่วนตัวหานเพยจื่อไม่เห็นว่าเป็นเรื่องผิดเสียหาย ถ้าトラบโคยังมีได้ละเมียดคึกกาของสังคม และหานเพยจื่อก็ยอมรับในจุดนี้โดยมิได้พยายามพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ให้ดีขึ้น ในขณะที่ซุนจื่อเห็นว่า นิสัยมนุษย์กล่อมเกลาคิดและสมควรทำอย่างยิ่ง หานเพยจื่อแยกจริยธรรมส่วนบุคคลออกจากจริยธรรมการปกครอง ท่านได้ให้ความเห็นว่า “ถ้าข้าพเจ้าให้คำแนะนำจากมุมมองของปึงเจกบุคคล ก็จะต้องกล่าวว่าสิ่งที่ดีที่สุดคือความมีเมตตา มีความซื่อตรง และการฝึกฝนศิลปะวรรณกรรม ด้วยการปฏิบัติตนเป็นผู้มีเมตตาและซื่อตรง ท่านย่อมได้รับความไว้วางใจ และเมื่อได้รับความไว้วางใจก็จะได้รับตำแหน่งทางราชการ เช่นเดียวกันเมื่อฝึกฝนศิลปะวรรณกรรมก็จะเป็นครูผู้มีชื่อเสียงและได้รับเกียรติและชื่อเสียง นี่ถือเป็นหมายสูงสุดของปึงเจกบุคคล แต่จากมุมมองของรัฐ ใครซึ่งไม่ได้ให้การรับชื่อเสียงเกียรติยศ ถ้ารัฐดำเนินนโยบายเช่นนี้ก็จะพบกับความไร้ระเบียบ และอันตรายอย่างยิ่ง ดังนั้น ผลประโยชน์ของรัฐและปึงเจกบุคคลมักจะขัดกันอยู่เสมอ และไม่อาจประสบความสำเร็จได้พร้อมๆ กัน” (หานเพยจื่อ, 1964 : 86)

การทำงานให้เป็นประโยชน์แก่รัฐคือการเป็นทหารและเกษตรกรเท่านั้น ดังนั้น การจะเป็นคนดีหรือไม่ หานเพยจื่อจึงไม่ให้ความสำคัญเพราะมิได้มีผลต่อส่วนรวม หรือรัฐแต่อย่างใด

จึงสรุปได้ว่า ตามความเห็นของหานเพยจื่อแล้ว ประวัติศาสตร์ไม่อาจหวนคืนไปยังจุดเดิมได้อีก แต่ประวัติศาสตร์คือการเปลี่ยนแปลงการเดินไปข้างหน้า มีสถานการณ์และสภาพแวดล้อมใหม่ๆ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตามกันมาเรื่อยๆ วิธีแก้ปัญหาในอดีตไม่เหมาะสมที่จะนำมาแก้ปัญหาบ้านเมืองในยุคที่ขาดแคลนทรัพยากรเช่นยุคชุนชิวนี้ หานเพยจื่อต้องการชี้ให้ตระหนักต่อสภาวะปัจจุบันว่ามีสภาพความเป็นจริงอย่างไร การแก้ปัญหาควรทำอย่างเหมาะสมกับสิ่งที่เผชิญหน้าอยู่ อย่างไม่ดี ถึงแม้หานเพยจื่อจะเห็นว่าขบจาริดโบราณไม่เหมาะสม แต่ก็ไม่ได้ต้องการ

เปรียบเทียบว่า ค่านิยมแบบดั้งเดิมดีกว่าหรือด้อยกว่าปัจจุบัน เพียงแต่เสนอรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมกับปัญหามากกว่า ประกอบกับทัศนะที่ว่ามนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน มนุษย์มีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปสู่ผลประโยชน์ของตน ซึ่งย่อมทำให้เกิดความไม่สงบขึ้น หานเพยจือจึงคิดว่า วิธีการแก้ปัญหามันเมืองที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันคือ การใช้ “กฎหมาย” เป็นเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมผู้คน กำหนด “รางวัล” และ “การลงโทษ” เพื่อให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยกฎหมายเป็นตัวบังคับว่าควรได้รับรางวัล หรือการลงโทษอย่างไร

หานเพยจือ มีทัศนะทางปรัชญาประวัติศาสตร์ในแบบที่ตรงข้ามกับการอธิบายโดยอังกฎ (Covering law theory) คือ ความคิดที่เชื่อว่าประวัติศาสตร์ไม่ซ้ำรอยเดิม แต่ละยุคสมัย แต่ละเหตุการณ์มีลักษณะรายละเอียดเฉพาะตัว ทัศนะนี้จะปฏิเสธวงจรที่ลงตัวทางประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ในการอธิบายการเกิดการปฏิวัติในแต่ละครั้ง วิธีการอธิบายแบบอังกฎ จะมองการปฏิวัติทุกครั้งเป็นเพียงการปฏิวัติที่ไม่มีความแตกต่างกัน และกฎสากลครอบคลุมอยู่ แต่ทัศนะแบบหานเพยจือจะตรงข้ามคือ เห็นว่า การปฏิวัติแต่ละครั้งแตกต่างกัน มีลักษณะและรายละเอียดของตนเองเป็นพิเศษ *

รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย

ทฤษฎีการปกครองของหานเพยจือจึงเปลี่ยนจาก ผู้ปกครองผู้ทรงคุณธรรมตามความเชื่อของปรัชญาท่านอื่นๆ มาเป็นการปกครองอย่างเข้มงวดโดยใช้กฎหมาย ยุคแห่งการปกครองด้วยชนบจาริต และเมตตาธรรมได้ผ่านพ้นไปแล้ว ยุคนี้เป็นยุคแห่งการต่อสู้ดิ้นรน ผู้เข้มแข็งกว่าจึงจะมีอำนาจ และอยู่ได้ หานเพยจือปฏิเสธการปกครองด้วยคุณธรรมและชนบจาริตแบบบิดาและบุตรว่า “ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและประชาชนเหมือนกับบิดาและบุตรแล้วจะทำให้เกิดความ เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วละก็คงต้องสมมุติเงื่อนไขว่าไม่มีบิดากับบุตรที่เกเรอยู่เลย ในบรรดาความรักทั้งหลาย ความรักของบิดามารดาต่อบุตรย่อมประเสริฐที่สุด แต่แม้ว่าบิดามารดาทั้งหลายจะ แสดงความรักต่อบุตรอย่างไร ก็ไม่แน่ว่าจะไปจะทำให้บุตรเป็นคนดีได้” (หานเพยจือ , 1964 : 101)

* ดู Encyclopedia of Philosophy. Paul Edwards, editor. เรื่อง Philosophy of History

ดังนั้น ผู้ปกครองในระบบปรัชญาของฮานเฟยจื๊อจึงต้องใช้นโยบาย 3 ประการ คือ

1. อำนาจ
2. นิติธรรม
3. กุศโลบาย

ผู้ปกครองจะเป็นผู้ใช้อำนาจโดยมีนิติธรรมหรือกฎหมายเป็นเครื่องมือและดำเนินกุศโลบายภายใต้ความเชื่อว่าจะไม่ควรว้าวางใจผู้ใด เพราะมนุษย์เห็นแก่ตัวและยอมแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองตลอดเวลา

อำนาจ

โดยนัยหนึ่งผู้ปกครองมีอำนาจจึงสามารถควบคุมข้าราชการบริหารไว้ได้ โดยมีรางวัลและการลงโทษเป็นอาวุธ อำนาจนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปกครอง และมีบังคับให้ผู้ใดผู้หนึ่งทำหน้าที่แทน เปรียบดังสุนัขกับเสือ เพราะมีเขี้ยวเล็บเสือจึงควบคุมสุนัขไว้ได้ แต่ถ้าเมื่อใดเสือดอดอกเขี้ยวเข็ญให้สุนัข มันก็จะหมกอำนาจอและถูกควบคุมทันที ฮานเฟยจื๊อกล่าว “เสือดอกอกเขี้ยวเข็ญกับสุนัขได้เพราะเขี้ยวและเล็บของมันแต่ถ้ามันทิ้งเขี้ยวเล็บแล้วให้สุนัขใช้แทนมันก็จะถูกควบคุมทันที เช่นเดียวกันกับผู้ปกครองที่ใช้การลงโทษและการให้รางวัลควบคุมข้าราชการ แต่ถ้าผู้ปกครองทิ้งการลงโทษและการให้รางวัล แล้วให้ข้าราชการใช้มัน เขาก็จะถูกข้าราชการควบคุม” (ฮานเฟยจื๊อ , 1964 : 30)

ดังได้กล่าวแล้วว่า ฮานเฟยจื๊อไม่ให้ความสำคัญแก่จริยธรรมส่วนบุคคล เพราะเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และไม่เกี่ยวข้องกับรัฐและการปกครอง อำนาจ คือ สิ่งสำคัญในการควบคุมผู้คน ดังนั้น แม้คนแต่ละคนจะเป็นคนดีเพียงใดก็ตาม แต่หากการลงโทษและการให้รางวัลควบคุมไม่ได้ ฮานเฟยจื๊อย่อมถือว่ามีความผิดต่อรัฐ เช่นกรณีของไท่กงหวัง ดังนี้

ในครั้งนั้น ณ แถบชายฝั่งทะเลตะวันออกของนครรัฐฉี มีสุนัขยาสี 2 รูปชื่อค่างอวีและหัวซ้อ ดังสังกฤษฎีณาณแก่นันว่า หนึ่งในจะไม่ยอมเข้ารับราชการเป็นข้าช่วงใช้กษัตริย์ หนึ่งในจะไม่สมาคมกับขุนนางทั้งปวง หนึ่งในจะลงมือปลุกธัญพืชและเก็บเกี่ยวเลี้ยงตนเอง หนึ่งในจะขุดเจาะหาน้ำหาบ่อไว้ดื่มกินเอง หนึ่งในจะมีตั้งปรารภในลาภยศชื่อเสียงให้ต้องอื้อฉาวอนผู้คน หนึ่งในจะมีประกอบอาชีพอันใดให้เป็นพันธะแก่นัน

เมื่อไท่กงวังมารับตำแหน่งในนครรัฐก็สั่งให้ประหารชีวิตคนทั้งสองนี้ทั้งในทันที เป็นการประเคิมอำนาจแห่งอาญาสิทธิ์ที่ได้มา โจวกงตั้งทราบความเข้าจึงส่งคน มาสอบถามถึงสาเหตุ “บุคคลทั้งสองนี้ควรนับว่าเป็นผู้มีมาตรฐานทางคุณธรรมที่สูง ส่งอยู่เหตุใดจนตัวท่านทั้งๆที่เพิ่งเข้ารับตำแหน่งใหม่จึงจัดการประหารประหาร ไพร่พลเมืองที่ดีเช่นนี้เสียเล่า” ไท่กงวังตอบกลับเป็นใจความว่า “บุรุษทั้งสองนี้ ได้ ประกาศสัจจะว่าจะไม่เข้ารับราชการและไม่คบหากับบรรดาขุนนางจะใดนาหาข้าวกินเองและขุดบ่อน้ำดื่มเอง จะไม่ตั้งปรารภในชื่อเสียงแลลาภยศ จะไม่ยอม ประกอบอาชีพและไม่ยอมรับคำสั่งจากผู้ใด ก็ถ้าสาบานคนว่าจะไม่รับราชการ ข้าพเจ้าจักหวังอำนาจของตำแหน่งฐานันดรได้อย่างไร ถ้าคิดจะไม่คบกับบรรดาขุนนาง ข้าพเจ้าจักหวังการวานไหว้ใช้สอยบุคคลได้อย่างไร ถ้าใดนาหาข้าวกินเองโดยไม่คิดพึ่งพาอาศัยคนอื่น ข้าพเจ้าจะหวังในอำนาจบำเหน็จรางวัล โทษทัณฑ์การตำหนิได้อย่างไรกัน อนึ่ง ถ้าไม่คิดปรารภชื่อเสียง แม้นเป็นผู้มีปัญญาสามารถข้าพเจ้าก็มีอาจ จะหวังใช้สอยได้ ถ้าไม่คิดปรารภลาภยศ แม้นเป็นจอมปราชญ์ ข้าพเจ้าก็มีอาจหวัง ประโยชน์หรือผลงานได้ ถ้าไม่คิดจะมีตำแหน่งย่อมเป็นผู้ที่ยากจะจัดการ หากไม่คิด จะทำหน้าที่ก็เป็นผู้ที่ยากจะมีความสัจย์ชื่อ

กษัตริย์ผู้ปรีชาแต่โบราณมาหากไม่ใช้ตำแหน่งยศดาหรือบำเหน็จรางวัล ก็ย่อมต้องใช้ อาญาหรือการลงทัณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเครื่องมือทั้ง4ประการเข้าควบคุมบังคับ บุคคลเข็ยงคนทั้งสองแล้วไซ้ ฐานะแห่งความเป็นเจ้าของข้าพเจ้าก็ย่อมต้องง่อนแง่น ไม่มั่นคงและถ้าเกิดมีบุคคลที่เค่นดั่งขึ้นมาจากการประกาศว่าจะ ไม่รับราชการหรือมี บุคคลที่มีชื่อเสียงขึ้นมา ด้วยการประกาศตนว่าไม่ทำกิจข้าพเจ้าย่อมขัดสนจนด้อยค่าที่ จะไปอธิบายให้นิกรชนหมู่มาทังเป็นแม่แท้” (เฉิง คำเจิง , 2521 : 203)

อีกทางหนึ่งกลับกัน อำนาจกลับเป็นฐานรองรับความเป็นผู้ปกครอง เพื่อจะใช้กุศโลบาย และกฎหมายได้ ถ้าไม่มีอำนาจผู้ปกครองก็ไม่อาจใช้ทั้งสองนี้ควบคุมพฤติกรรมผู้คนได้ หานเพยจื่อ ยกสาธกของเจิ่นเต้า ซึ่งเปรียบพญามังกรกับผู้ปกครองว่า “ อันพญามังกรและนาคราช นั้น สามารถเหาะเหินได้โดยอาศัยเมฆและหมอกเป็นที่สถิต แต่ในยามที่เมฆหมอกสลายคลาญตัว ทั้งพญามังกรและนาคราช ก็ไม่มีธรรมชาติอะไรที่ต่างไปจากไส้เดือนหรือมดที่ไต่กลานอยู่บนพื้นดิน เหตุทั้งนี้ก็เพราะได้สูญเสียดานะอัน โลกทะยานไปสู่เวหาไปแล้วนั่นเอง การที่ปราชญ์ผู้ฉลาด ถ้าจำต้องยอมตามคำบัญชาของบุรุษผู้โง่เขลา ก็เพราะอำนาจและศักดิ์ฐานะที่ต่ำต้อยนั้นแลเป็นเหตุ

และการที่ผู้ที่ต่ำช้าโง่งมสามารถใช้ปราชญ์ราชบัณฑิตกอบประกิจการแทนได้นั้น ก็เพราะอำนาจวาสนายิ่งใหญ่สูงส่งเป็นประการสำคัญ” (ทาคาฮาตะ , 2521 : 110) ประเด็นนี้ทานเพ็ญใจเองมีความเห็นว่า

ถ้าสมมุติว่า กษัตริย์เหยาผู้ได้รับการยกย่องเป็นเมธีกษัตริย์เป็นเพียงผู้มีศักดิ์เทียบเท่าสามัญชนทั่วไปแล้ว การคิดว่ากล่าวให้คนเพียงสามคนเชื่อฟัง และอยู่ด้วยกันอย่างสงบได้ ก็ยังอาจจะเป็นเรื่องยาก ข้างฝ่ายพระราชเจ้านั้นเล่า แม้จะโหดร้ายเพียงใด แต่เมื่อได้ขึ้นครองราชก็สั่งให้มีผลกระทบกระเทือนกว้างขวาง จนเดือนร้อนไปได้ทุกหย่อมหญ้า ข้อพิเคราะห์ทั้งสองกรณีนี้จะเห็นได้ว่า “สถานการณ์” เป็นปัจจัยบังคับาล

ที่เป็นหลักสำคัญ หาใช่เป็นเพราะคุณสมบัติหรือสติปัญญาส่วนตัวของผู้ใด กันธนูแม้จะไม่แข็งแรงพอเพียง ขอให้ลูกธนูที่ปล่อยไปนั้นตกต้องสอดคล้องกับร่องกระแสมล ก็อาจจะพุ่งไปได้ไกลเกินปรารถนา บุษย์ผู้โง่เขลา ขอเพียงให้มีผู้เกี่ยวหนุนเพียงพอ ก็อาจจะบรรลุเป้าที่วางไว้ได้เสมอ

ถ้าสมมุติว่า กษัตริย์เหยาในฐานะเป็นเพียงสามัญชน ต่อให้ไปสาธยายธรรมให้แก่พวกมีศักดิ์เป็นข้าทาส ก็คงจะไม่มีใครสนใจจะเอียงหูฟัง แต่เมื่อเหยาได้เป็น เจ้าแผ่นดิน เช่นนั้นแล้ว พอเอ่ยออกคำสั่ง ก็มีผู้ดำเนินเรื่องจนเห็นผลขึ้นมา และเพียงเอ่ยปากห้ามปรามในการสิ่งใด ก็ไม่มีใครคิดกล้าแม้แค่ว่าทดลองกระทำการนั้น จึงเห็นได้ชัดว่าลำดับแต่ปัญญาแห่งปราชญ์ย่อมไม่พอเพียงจะสยบผู้คนให้ยอมตามได้ แต่หากเป็นผู้มีอำนาจในมือแล้ว แม้แต่เมธีผู้รู้ทั้งหลาย ก็ยังจะโอนอ่อนผ่อนตามอยู่เสมอ (ทาคาฮาตะ , 2521 : 110-111)

ดังนั้น จึงอาจมองได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้ปกครอง เพราะการมีอำนาจจึงสามารถใช้การลงโทษและรางวัล เป็นการควบคุมผู้คนได้ ในขณะที่เดียวกันการลงโทษและการให้รางวัลก็เป็นกลไกในการรักษาอำนาจของผู้ปกครอง ผู้ปกครองของทานเพ็ญใจจึงอยู่ได้ด้วย การควบคุมพฤติกรรมผู้คนให้ได้ มิใช่การได้รับความศรัทธาจากผู้คนด้วยความเมตตา เพราะยุคนี้มีมิใช่ยุคแห่งความสงบเรียบร้อยและอุดมสมบูรณ์ เช่นในสมัยอดีต การที่ผู้ปกครองมีเมตตาจะอ่อนแอ และไร้อำนาจ ย่อมไม่อาจควบคุมผู้คนและบ้านเมืองในสถานการณ์เช่นนี้ได้

นิติธรรม

ตามความเห็นของฮานเฟยจื่อ โดยสภาพสังคมขณะนั้น การปกครองด้วยชนบจารีตไม่อาจสัมฤทธิ์ผล สิ่งที่เหมาะสมควรเป็น “กฎหมาย” ผู้ปกครองจึงควรเป็นผู้ออกกฎหมายนั้นแล้วคอยดูแลให้ข้าราชการบริหารปฏิบัติตามกฎหมาย โดยมีรางวัลและการลงโทษเป็นเงื่อนไขบังคับ ฮานเฟยจื่อกล่าวว่า

กฎหมายที่เข้มงวดรุนแรง แท้ที่จริงมิได้มุ่งหมายต้องการให้ชาวประชาต้องรับโทษทัณฑ์ การลงอาญาโจรสู้ร้ายก็มีใจเจตนาจะให้โจรสู้ร้ายเพียงคนเดียวต้องมารับอาญา ถ้ามีเจตนาเพียงแค่ว่าจะเอาโทษกับโจรสู้ร้ายเพียงบุคคลเดียว กฎเกณฑ์บัญญัตินั้นก็จะมีค่าเท่ากับเอาโทษกับซากศพเพียงซากเดียวย่อมไม่มีคุณค่าความหมายอะไรที่พิเศษสูงส่ง ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวว่า “การลงอาญาอย่างหนักต่ออาชญากรผู้หนึ่ง ก็เพื่อป้องกันอาชญากรรมเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นได้” และนี่คือหลักการปกครอง___ในอีกทางหนึ่ง การปูนบำเหน็จรางวัลอันใหญ่หลวงนั้น เจตนาก็มีได้อยู่ที่ตัวผู้ได้รับปูนบำเหน็จ แต่อยู่ที่การได้กระตุ้นเร้าอารมณ์ป้องปรารณาของฝูงชน ผู้ที่ได้รับรางวัลย่อมมีความปลื้มเปรมยินดีเป็นธรรมดาอยู่ ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับปูนบำเหน็จ ก็จะเกิดจิตมานะเร่งชวนชวายในหน้าที่ของตนบ้าง กล่าวอีกนัยหนึ่งการปูนบำเหน็จตอบแทนผู้มีความดีความชอบเพียงคนเดียว ก็เท่ากับ การกระตุ้นให้คนอื่นๆ เกิดความหวังว่าจะได้รางวัล และอุทิศตนให้แก่การงานมากยิ่งขึ้น ดังนี้ หากปรารณาจะปกครองบ้านเมืองให้เจริญอุดม ผู้ปกครองจึงสมควรสงสยดูเบากลวิธีแห่งการปูนบำเหน็จรางวัลขนานใหญ่ (เฝิง ตำเจิง , 2521 : 81)

เหตุที่ฮานเฟยจื่อเห็นว่าการใช้รางวัลและโทษทัณฑ์มีความเหมาะสมเพราะมนุษย์โดยธรรมชาติย่อมมีแนวโน้มที่จะทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง จึงเป็นการสมควรที่รางวัลและการลงโทษเป็นการควบคุมตามสัญชาตญาณของมนุษย์ โดย “กฎหมาย” จะเป็นตัวบังคับว่าใครสมควรได้รับรางวัลหรือการลงโทษ และด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์ย่อมมีความโน้มเอียง ในทางเป็นประโยชน์ต่อตนเอง กฎหมายจึงเป็นเกณฑ์เดียวที่เป็นมาตรฐานในการตัดสิน ค่านิยมหรือจารีตก็ไม่อาจยึดถือได้ เพราะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

อาจารย์ปรกรณ์ ลิมปนูสรณ์ ได้อธิบายประเด็นนี้ว่า

แนวคิดหลักของการใช้ “ฝ่า” (กฎหมาย, นิติธรรม) เป็นบรรทัดฐานในการปกครอง ก็คือ มิให้อำนาจและการตัดสินใจเกี่ยวกับบ้านเมือง ตกอยู่ในมือของปัจเจกชน คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้ด้วยพื้นฐานความเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่เต็มไปด้วยกิเลสและความเห็นแก่ตัว จึงไม่อาจจะยึดถือเป็นเกณฑ์แห่งความยุติธรรมได้ แม้จะเป็นไปได้ว่าอาจมีเมธีกษัตริย์ผู้ทรงธรรมขึ้นถือครองอำนาจและปกครองโดยยุติธรรม แต่ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากและเลื่อนลอยไร้หลักประกัน จึงควรกำหนดสิ่งที้อย่างน้อยก็ยั่งยืนและเป็นมาตรฐานกว่ามนุษย์ เพื่อเป็นเกณฑ์ตัดสิน

(ทาคาฮาตะ , 2521 : 81)

การกำหนดกฎหมายขึ้นเป็นเกณฑ์นี้ ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดโดยข้าราชการและประชาชน ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน โดยผู้ปกครองเป็นผู้ดูแลควบคุมอยู่ภายนอกเป็นผู้ควบคุมกฎหมายนี้

ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับประชาชนพวกเขาที่จะเคารพ นับถือในสถานะของท่านเอง เขาไม่จำเป็นต้องบอกว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ แต่ปล่อยให้พวกเขาดำเนินทุกสิ่งไปเอง ผู้ปกครองเพียงแต่อยู่ในห้อง และลงกลอน ให้นั่นแล้วมองออกไปยังลานด้านนอก วางกฎเกณฑ์และมาตรการทุกสิ่งก็จะอยู่ตามที่ตามทางของมัน ใครที่สมควรได้รับรางวัลก็จะได้รับ และลงโทษผู้ที่สมควรถูกลงโทษ ทั้งรางวัลและการลงโทษเหมาะสมกับการกระทำ ทุกคนก็จะยอมรับมาตรการนี้

(หานเฟยจื่อ , 1964 : 38)

ผู้ปกครองเมื่อได้วางกฎหมายและควบคุมดูแลให้ทุกคนปฏิบัติตามแล้ว ก็ต้องใช้กฎหมาย บังคับแก่ทุกคนโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ การให้รางวัลและการลงโทษไม่มีการละเว้นผู้ใด “เมื่อความผิดต้องถูกชำระก็จะไม่มีการละเว้น แม้แต่ข้าราชการชั้นสูงสุด และเมื่อการทำดีได้รับรางวัลตอบแทน ชาวนาผู้ต่ำต้อยที่สุดก็ไม่อาจถูกละเลย” (หานเฟยจื่อ , 1964 : 28) เมื่อทำได้เช่นนี้กฎหมายก็จะศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยอมรับเชื่อถือ การใช้ขบขจารีตและลงโทษด้วยการขัดกลา ไม่อาจควบคุมสัญชาตญาณการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ในยุคแห่งความขาดแคลนเช่นนี้ได้ เกณฑ์ที่ใช้ในยุคนี้ได้เปลี่ยนไปสู่ อำนาจและความเข้มแข็งแล้ว

ทศโลบาย

เมื่อมีกฎหมายและอำนาจเป็นฐานในการปกครองแล้ว ผู้ปกครองต้องดำเนินทศโลบายการปกครอง โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ผู้ปกครองไม่ควรไว้ใจผู้ใด “อันตรายร้ายแรงสำหรับผู้ปกครอง คือ การไว้ใจผู้อื่น เพราะผู้ที่ไว้ใจผู้อื่นย่อมถูกผู้อื่นควบคุม” (หานเฟยจื๊อ , 1964 : 85) เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองต่างมุ่งผลประโยชน์ของตน และผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายขัดกันเสมอ ผู้ปกครองต้องการให้ข้าราชการบริหารใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ในขณะที่ข้าราชการไม่ต้องการทำงานหนัก แต่ต้องการผลตอบแทนสูง การปกครองโดยใช้ความสัมพันธ์แบบบิดาและบุตร ในยุคของหานเฟยจื๊อเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะแม้แต่บิดากับบุตรยังมีการคาดหมายผลประโยชน์แฝงอยู่

น้ำใจที่มีต่อกันแบบพ่อกับลูกจึงมิใช่ปัจจัยสำหรับยึดเหนี่ยวสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เป็นเจ้าของกับข้าราชการให้มั่นคงถาวรแต่อย่างใด และหากจะใช้คุณธรรมเป็นเครื่องบังคับกำกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ผลที่ได้ก็จะกลายเป็นความชิงเคียดบาดหมางระหว่างกัน เป็นแน่แท้

อนึ่ง ผู้เป็นบิดามารดาบางเหล่า เมื่อให้กำเนิดบุตรเป็นชายก็เกิดความปรีดีรื่องฉลองโชคเป็นที่รื่นรมย์ แต่หากให้กำเนิดบุตรเป็นหญิง ก็เกิดความผิดหวังกุ่มคลั่ง จนอาจถึงกับเข่นฆ่าบุตรที่เกิดมานั้นได้ โดยมีเสียดายบุตรซึ่งมีกำเนิด แต่ครรถ์เดียวกัน โดยเห็นนี้กลับมากล่าวความสำคัญต่างกัน โดยสิ้นเชิงก็เพราะผู้เป็นบิดามารดาเล็งแลคำนวณถึงผลได้ในภายหน้าเป็นสำคัญ เห็นว่าบุตรชายย่อมนำประโยชน์โภชนาผลมาให้ได้มากกว่านี้เอง

แม้แต่สายสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรยังอาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคาดหวังผลประโยชน์ได้ถึงเพียงนี้ ก็แล้วความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้าราชการ ซึ่งไม่ได้ผูกพันกันโดยสายเลือด ยังจะคาดหวังได้อย่างไรว่า จะปราศจากผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง (เฝิง คำเจิง , 2521 : 63)

ดังนั้น ผู้ปกครองจึงควรสอดส่องอยู่ภายนอก โดยปล่อยให้กฎหมายควบคุมข้าราชการและประชาชน ผู้ปกครองเพียงแต่คอยดูให้ “ชื่อ” และ “ผลงาน” หรือ “คำพูด” กับ “การกระทำ” ถูกต้องตรงกันเท่านั้น ข้าราชการบริหารต้องปฏิบัติงานครบถ้วนเหมาะสมกับตำแหน่งที่จะ

ได้รับไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ไม่ละเลยหน้าที่และไม่ก้าวล่วงงานของผู้อื่น มิฉะนั้นจะถูกลงโทษ ทั้งสองกรณี

ถ้าผู้ปกครองต้องการกำจัดความชั่วร้ายให้หมดไป ผู้ปกครองต้องคอยระมัดระวังให้ “ชื่อ” และ “ผลงาน” หรือ “คำพูด” และ “การกระทำ” ถูกต้องตรงกัน____
 ดังนั้น ข้าราชการบริหารคนใดกล่าวอ้างไว้มากมาย ถึงผลงานที่ตนจะกระทำให้ลุล่วงแต่
 กระทำได้สำเร็จเพียงเล็กน้อย ผู้ปกครองต้องลงโทษเขา เช่นเดียวกัน ข้าราชการ
 ผู้ใดประกาศถึงงานของตนไว้เพียงเล็กน้อย แต่กลับทำงานลุล่วงไปได้มากเขาย่อมถูก
 ลงโทษเช่นกัน ไม่ใช่เพราะผู้ปกครองไม่พอใจความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ แต่เป็นเพราะ
 “ชื่อ” เป็นสิ่งที่ผิดไปจากงานอันยิ่งใหญ่ นั้น (หานเฟยจื่อ , 2521 : 31-32)

การกระทำเช่นนี้ หานเฟยจื่อเชื่อว่าย่อมจะสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้ได้ปกครองและ
 ประชาชนให้เรียบร้อย เพราะผู้คนย่อมต้องการรางวัล และหลีกเลี่ยงการลงโทษอยู่ตามปกติ
 กุศโลบายเช่นนี้จึงเหมาะสมกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีแนวโน้มมุ่งหวังในผลประโยชน์ของตนเป็น
 ที่ตั้ง ซึ่งเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ “อันปลาไหลนั้นมีรูปร่างละม้ายคล้ายขอสรพิษและตัวไหม ก็มี
 ลักษณะไม่ผิดเพี้ยนจากตัวหนอนแมลงต่างๆ ไป มนุษย์เมื่อประสบพบพานพญางูมักจะตื่น
 กระหนกหวาดกลัว และเมื่อเห็นฝูงกิมิชาติก็มักจะให้รู้สึกขนลุกขนพอง ขยะแขยงอยู่รำไป แต่ชาว
 ประมงก็มุ่งตะปบจับปลาไหล โดยมีรู้สึกเกลียดกลัว นงคราญแ่งน้อยก็หิวจับตัวไหมได้ด้วย
 อารมณ์สงบ จึงกล่าวได้ว่าเมื่อมีผลประโยชน์อยู่ที่ใด ย่อมโน้มนำให้มนุษย์กลายเป็นผู้มีใจกล้าได้
 เสมอ” (เฝิงตำเจิง , 2521 : 127) ด้วยความเชื่อเช่นนี้ หานเฟยจื่อเห็นว่าการปกครองด้วยกฎหมาย
 รางวัลและการลงโทษ ย่อมได้ผลกว่าการใช้ขนบจารีตแน่นอน

ดังนั้น ในขณะที่ขงจื้อให้ความสำคัญแก่นักศึกษาผู้มุ่งขัดเกลา อบรมจารีตแก่ตนเอง หาน
 เฟยจื่อกลับเห็นว่า คนเหล่านี้เป็นส่วนเกินของสังคม ปรัชญาของหานเฟยจื่อปฏิเสธบุคคล 5
 ประเภทคือ

1. นักศึกษา
2. นักพูด
3. นักดาบ
4. ผู้จ่ายสินบนหลบหนีทหาร
5. พ่อค้าและช่างฝีมือ

คนเหล่านี้คือ ผู้ไม่ลงแรงต่อแผ่นดิน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อผู้ใด แต่เป็นผู้ทำลายความเข้มแข็งของรัฐ เพราะเสพผลงานของผู้อื่น ในขณะที่ชาวนาเป็นผู้ลงแรงเพื่อผลผลิตเลี้ยงประเทศ และทหารเสี่ยงตายในสมรภูมิเพื่อปกป้องแผ่นดิน คนทั้ง 2 จำพวกยังต้องเสียภาษีเพื่อให้รัฐนำไปบำรุงเลี้ยงพวกนักศึกษา อาจทำให้ต่อไปจะไม่มีผู้คนยอมยึดถืออาชีพทหารและชาวนา เพราะอาชีพอื่นสุขสบายกว่า ในขณะที่สภาพแวดล้อมของยุคนี้ บุคคล 2 จำพวกนี้สำคัญที่สุดต่อแผ่นดิน เพราะเป็นผู้ทำให้รัฐเข้มแข็ง

การศึกษาสำหรับห่านเพยจื่อ จึงเห็นว่าควรให้ข้าราชการเป็นผู้สอน โดยประชาชนควรเรียนรู้กฎหมาย เพื่อที่ประชาชนจะได้ไม่กระทำผิดต่อกฎหมาย ห่านเพยจื่อปฏิเสณักศึกษากลับเป็นผู้ที่สรรเสริญแต่กษัตริย์ในอดีต ยกย่องความเมตตาและความซื่อตรง เพื่อแนะนำให้ผู้ปกครองเลียนแบบเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ด้วยท่าทีและคำพูดที่น่าเชื่อถือของคนพวกนี้ ผู้ปกครองจะลังเลต่อการปกครองโดยกฎหมายห่านเพยจื่อจึงเห็นว่า นักศึกษาเป็นอันตรายต่อบ้านเมือง เพราะการปกครองในยุคอดีตไม่เหมาะสมกับสภาพในยุคชุมชน ห่านเพยจื่อเห็นว่า

ดังนั้น ผู้ปกครองในยุคโบราณ ยอมสละตำแหน่งในการปกครองก็เป็นเพียงการละทิ้งตำแหน่งคนเฝ้าประตู หรือหลีกหนีจากงานหนักเยี่ยงทาสเท่านั้น ปัจจุบันนี้เมื่อนายอำเภอผู้หนึ่งตาย ลูกและหลานก็จะได้รับการสืบทายาทต่อไป ดังนั้นผู้คนจึงตีราคากับตำแหน่งนี้ใน ยุค โบราณการสละราชสมบัติเป็นเพียงการก้าวลงจากตำแหน่งไอรสแห่งสวรรค์ แต่การไม่เต็มใจสละตำแหน่งนายอำเภอทุกวันนี้ เป็นเพราะผลประโยชน์ที่จะได้รับต่างกันกับยุคโบราณ (ห่านเพยจื่อ , 1964 : 98)

การปกครองในยุคเหยาและชุน ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันที่ทุกสิ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์การที่นักศึกษาทั้งหลายพยายามโน้มน้าวใจผู้ปกครองให้ใช้จารีตแบบโบราณ จึงเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ในยุคโบราณเหยาและชุนปกครองในลักษณะได้ เพราะตำแหน่งนี้ไม่ยังผลประโยชน์ใดๆ ทุกคนมีความเป็นอยู่เรียบง่ายแบบเดียวกัน การสละตำแหน่งจึงเป็นเพียงการปลดปล่อยภาระอันหนักหนาสาหัสเท่านั้น แต่ปัจจุบัน ตำแหน่งเล็กๆ ทางราชการก็ยังมีผลประโยชน์มากมาย

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของห่านเพยจื่อจึงอาจสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์มิใช่ภาวะสมบูรณ์สูงสุดซึ่งดีกว่ายุคอื่นๆ โดยเฉพาะยุคตกต่ำ เช่น ยุคชุน

-ชีว ประวัติศาสตร์เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสังคมตามสภาพความเป็นจริง จึงมีไข่แม่แบบหรือเกณฑ์วัด ปัจจุบันหรืออนาคต แต่เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าไปตามองค์ประกอบต่างๆ ทำให้สภาพสังคมและบ้านเมืองแตกต่างกันไปไม่มียุคใดดีเลวกว่ายุคใด

2. ประวัติศาสตร์มีไข่แหล่งศิลปกรรมอันดีงาม ซึ่งเป็นแบบแผนของสังคมสมบูรณ์แบบที่ควรยึดถือ เพียงแต่อดีตอาจเคยเป็นยุคที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรเหลือเฟือ ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหาโดยนำศิลปกรรมมาจัดการกับภาวะปัจจุบันจึงไม่เหมาะสม แต่ควรใช้มาตรการที่เหมาะสมกับสภาพสังคม และธรรมชาติของมนุษย์เอง คือการใช้กฎหมาย รางวัล และการลงโทษ

3. ประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนโฉมหน้าไปเรื่อยๆ แม้แต่ค่านิยมทางสังคมก็เปลี่ยนไปด้วย รวากับเป็นการเรียงตัวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดตามกันมา โดยไม่มีจารีตหรือวัฒนธรรมโยงให้เป็นอันเดียวกัน ประวัติศาสตร์จะไม่ทวนหรือหวนกลับไปยังจุดเดิมอีก แต่ละเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ อย่างไม่หยุดยั้ง

จากความคิดทางปรัชญาสังคมของฮานเฟยจื่อ อาจสรุปทัศนะทางปรัชญาประวัติศาสตร์ได้ว่าประวัติศาสตร์ของฮานเฟยจื่อไม่ใช่การต่อเนื่องทางอารยธรรมหรือประเพณีแต่อย่างใด เหตุการณ์ในอดีตเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน และจะยังคงเปลี่ยนโฉมหน้าตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใดเชื่อมโยงต่อกัน ปรัชญาประวัติศาสตร์ สำหรับฮานเฟยจื่อจึงมองยุคสมัย และเหตุการณ์ต่างๆ ว่าไม่มีการซ้ำรอยเดิม แต่ละยุคสมัย แต่ละเหตุการณ์ย่อมมี ปิริบท มีรายละเอียดของตนเอง และเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย